

KALENDORINĖS ŠVENTĖS GRAŽIŠKIŲ SENIŪNIJOJE

GRETA VASILIAUSKAITĖ

Vilkaviškio r. Gražiškių gimnazija

Straipsnis parengtas pagal Gretos Vasiliauskaitės, Vilkaviškio r. Gražiškių gimnazijos moksleivės, 2015 m. kraštotyrinį darbą „Kalendorinės bei kitos šventės, tradicijos nūdieneje ir praeityje“ (konsultavo mokytoja Rasa Kvirevičienė), kuris tarp kraštotyrinių darbų buvo įvertintas pirmąja vieta 2015 m. spalio 22 d. Vilniuje neformalaus ugdymo centro organizuotame respublikiniame konkurse, skirtame Etnografinių regionų metams.

IVADAS

Darbo tikslas – sukaupia medžiaga, organizatorių ir dalyvių pasakojimais bei publikacijomis chronologiškai apžvelgti ir palyginti dabarties bei praeities karnavališnius papročius, šventes, tradicijas, atskleisti švyio šokdinimo papročio ir tradicijos raidos aspektus nuo prūsų laikų iki šių dienų.

Kodėl pasirinkau atlikti būtent šį darbą? Šventės, tradicijos, papročiai, nesvarbu, kokie jie bebūtų, bet yra visų labai laukiami. Tačiau nederėtų pamiršti, kad kiekviena šventė, tradicija reikalauja šio tokio pasirengimo, tad šventės asocijuojasi ne tik su linksmybėmis, bet ir su tam tikromis pareigomis ar pasiruošimu. Norint tinkamai suvokti šventės esmę, mums reikia labiau išmanyti šių švenčių atsiradimo prielaidas bei nuo seno puoselėjimas tradicijas. Pagrindinė darbo paskirtis ir yra aptarti Gražiškių seniūnijos teritorijoje švenčiamas šventes ir supažindinti su savitomis tam tikrų švenčių tradicijomis.

Šį tiriamąjį darbą atlikau aš, Greta Vasiliauskaitė, Vilkaviškio r. Gražiškių gimnazijos 8 klasės mokinė, nes lietuvių kalbos mokytoja Rasa Kvirevičienė paskatino dalyvauti Nacionalinėje mokinių ir jaunimo kraštotyros 2013–2015 metų ekspedicijoje. Galbūt šiuo darbu užsiimti paskatino ir 2013 metais įvykusi mokslininkų ekspedicija Gražiškių krašte. Įvairių sričių specialistai visą vasarą gyveno Gražiškiuose ir rinko įvairių medžiagą, nuotraukas apie Gražiškių krašto kryžius, kapinaites, architektūrą Gražiškių valsčiaus monografijai. Pamaniau, kad ir aš galėčiau atlikti tiriamąjį darbą apie mūsų krašto papročius, šventes, tradicijas, nes iki šiol apie tai nebuvau girdėjusi jokios informacijos. Tik mačiau, kad vyksta Užgavėnių šventė, Sausio 13-osios minėjimas gimnazijoje, Rezistencinių kovų dalyvių minėjimas, šokdinamas šyvis, tačiau kokios šių tradicijų, švenčių ištakos, kodėl jos švenčiamos, minimos šiame krašte, nieko apie tai nežinojau, o galbūt iki šiol nesusimąščiau pati.

Šį darbą pradėjau 2013 m. nuo straipsnių, nuotraukų rinkimo iš laikraščių, žurnalų. Pati darbo pradžia nebuvo lengva, nes, pasirodo, kad rašytinės informacijos nėra daug. Todėl kreipiausi į kultūrinio darbo organizatorę Alesę Jankauskienę, kuri pateikė filmuotos medžiagos, nuotraukų, kuriose užfiksuotos Rezistencinių kovų dalyvių minėjimo, švyio šokdinimo tradicijos akimirkos. Taip pat ištraukų iš žurnalų „Liaudies kultūra“, „Mūsų savaitė“, laikraščio „Pergalė“. Nuotraukų pateikė Gražiškių seniūnijos bei Gražiškių gimnazijos muziejaus darbuotojos. Jaučiau net svetimų žmonių palaikymą, kad ėmiausi šios veiklos, todėl šis darbas darėsi vis įdomesnis ir naudingesnis man pačiai.

Iš apklaustųjų sužinojau, kad Gražiškių miestelio bendruomenė puoselėja gražią tradiciją paskutinį spalio mėnesio sekmadienį susirinkti ir pagerbti pokario laisvės kovotojus, partizanus bei tremtinius. Kiekvienais metais prie rezistencinių kovų dalyviams bažnyčios šventoriuje pastatyto kryžiaus susirenka buvę kovų dalyviai ir jų artimieji, šaulių kuopos atstovai, uždegamos atminimo žvakelės, dainuojamos patriotinės dainos, aukojamos šv. Mišios. Po to bendruomenės namuose vyksta renginys, skirtas kovotojams, tremtiniams, partizanams atminti bei pagerbti, renginio dalyviai dalinasi prisiminimais. Tačiau, anot pašnekovų, nuo kada ši šventė rengiama, tikslų duomenų nėra. Bet apie 10–12 metų, todėl manau, kad šį minėjimą drąsiai galima priskirti prie Gražiškių krašto tradicijų. Taip pat Gražiškių krašte gyva nuo senų laikų išlikusi – kaimų kryžių lankymo tradicija. Manau, svarbu paminėti, kad ji siejama su Šeštinėmis. Šeštinės krikščionių tikėjime yra Kristaus paėmimo į dangų diena. Prieš pat Šeštines yra vadinamos „kryžiaunos“ dienos. Tai keturios dienos nuo pirmadienio iki ketvirtadienio. Seniau tomis dienomis buvo puošiami kryžiai, giedamos įvairios tam skirtos giesmės. Dabar mažai kur taip daroma. Vilkaviškio rajone tokios apeigos atliekamos būtent tik Gražiškių krašte gegužės mėnesį. Kaimo gyventojai susirenka prie pagrindinio kaimo kryžiaus 19 val., giedama „Sveika, Marija“, kalbama Švč. Mergelės Marijos litanija ir šv. Bernardino malda.

Iš surinktų straipsnių, informacijos internete, vietos gyventojų pasakojimų galiu pasakyti, kad gražia tradicija tapo rengti Sausio 13-osios, Kovo 11-osios, Rezistencinių kovų dalyvių, Vasario 16-osios minėjimus, Užgavėnių, Motinos dienos, Joninių, Kalėdų šventes. Sausio 13-osios, Kovo 11-osios, Vasario 16-osios minėjimai – šventės, rengiamos bendruomenės namuose, mokykloje.

Minėjimų metu skaitomi pranešimai, demonstruojami dokumentiniai kino filmai, žuvusieji už Lietuvos laisvę pagerbiami tylos minute. Į Motinos dienos minėjimą stengiamasi pakviesti visas mamos. Joms dovanojamos gėlės bei koncertas, skiriami gražiausi eiliuoti posmai. Sužinojau, kad per Jonines būtina būti sukrautas didžiulis laužas, kad jį matytų ir aplinkinių kaimų gyventojai. Tokio laužo kūrėjas dažniausiai būna girininkijos darbuotojas Algimantas Dubickas. Advento laikotarpiu rengiami adventiniai vakarai, pinami advento vainikai, giedamos adventinės giesmės.

Būtina paminėti, kad nuo 2009 m. prieš šv. Kalėdas vaikai piešia atvirlaiškius, rašo linkėjimus šv. Kalėdų proga vienišioms seneliams, rengia labdaros vakarus, o suaukotus daiktus, maisto gėrybes iki šv. Kalėdų aplankydami dovanuoja seneliams. Taip pat nepamirštami ir patys mažiausi gyventojai. Vaikučiams, kurie nelanko darželio, taip pat organizuojama kalėdinė šventė, dalijami saldainiai, vaikučiai deklamuoja eilėraštkus Kalėdų Seneliui. Užgavėnės neapsieina be pačių vaikų gamintos Morės bei iškeptų blynų, Lašininio ir Kanapinio varžybų bei virvės traukimo rungties. Taip pat jau tapo tradicija, liepos 19 d., po Šv. Vincento atleidų, surengti seniūnijos vasaros šventė. Įdomu buvo sužinoti, kad į šiuos atleidus kasmet iš visos Lietuvos susirenka buvę ir esami Gražiškių mokyklos mokiniai, vyksta giminių, klasių susitikimai. Pastebėjau labai stiprius mokyklos, vietos bendruomenės, seniūnijos bendradarbiavimo ryšius. Jie stengiasi visas šventes, minėjimus padaryti vis kitokius, kad šie kiekvienam ilgai išliktų širdyje.

ŠYVIO ŠOKDINIMO TRADICIJOS IŠTAKOS

Daugiausia medžiagos, nuotraukų surinkau apie šyvio šokdinimo tradiciją, todėl ir nutariau ją daugiau patyrinėti. Jau nuo senų senovės Gražiškių miestelyje išlikęs labai gražus karnavalinis paprotys – šyvio šokdinimas. Apie šį paprotį folkloro tyrinėtojų studijose randama labai nedaug informacijos. Galima teigti, kad iki šiol šis įdomus paprotys ne tik kad nuodugnai neištyrinėtas, jam beveik neskirta rimtesnių analizių, bet ir pavienių mokslinių straipsnių. Manau, kad mano atlikti tyrinėjimai nors maža dalele prisidės prie šios tradicijos tyrinėjimo bei analizės, atskleis šios tradicijos sąsają su vokiečių kultūra. Nes pagal www.wikipedia.lt duomenis, šyvio šokdinimas pirmą kartą minimas XVIII a. rašytiniuose šaltiniuose. Anksčiau šį paprotį praktikavo daug Pietvakarių Lietuvos kaimų. Manoma, jog šyvio šokdinimas yra kilęs iš Prūsijos. Kad ši tradicija sietina su prūsais parodo ir mūsų istorija, kai dalis Lietuvos priklausė Prūsijos karalystei. O visada esant kitai kultūrai ar papročiams, vietinei kultūrai daroma tam tikra įtaka. Pats žodis – šyvas – tai galingas, nenugalimas. Beje, enciklopedijoje galime rasti, kad vienas iš trijų indoeuropiečių arba senovės indų dievų yra Šyva – pasaulio blogio griovėjas, kūrėjas, baudėjas ir globėjas. Tai žmogiška šokanti būtybė. O žirgas – tai

Raitelis su šyviu – A. Z. Berenta, muzikantas – V. Venslova, 1986 m. Nuotr. T. Vensloviienės

jėga, kuri šokdama griaua seną (pvz., žiemą) ir budina naują (žemę, pavasarį). Be to, žirgas – tai baltų simbolis, žmogaus pagalbininkas. Iš istorinių šaltinių žinome, kad jį baltai (prūsai, lietuviai) laidojo šalia žmogaus, taip pat reikėtų prisiminti, kad jis yra ir Lietuvos herbe.

Aprašydama šyvio šokdinimo tradiciją, rėmiausi A. Vyšniauskaitės, G. Kadžytės 2001 m. žurnale „Liaudies kultūra“ publikuotais straipsniais. Taip pat darbe pateikiami pokalbiai su šios tradicijos puoselėtoja, organizatore Alese Babinaite-Jankauskiene bei vyresnės kartos atstovais: Tereze Kasperaitiene, Antanu Valentu Šavukaičiu, kurie praeityje dalyvavo šyvio šokdinimo tradicijos vaidinime ir atliko tam tikrus vaidmenis. Taip pat pateikiamos ir šių asmenų nuomonės, vertinimai apie šių laikų šyvio šokdinimo tradiciją, veikėjus ir būtinumą saugoti šią tradiciją. Teresę Kasperaitienę pakalbinti patarė Alesė Babinaite-Jankauskienė, nes Teresė Kasperaitienė yra viena iš seniausių (95 m.) Gražiškių krašto gyventojų. Šiame krašte gimusi, augusi ir visą savo gyvenimą gyvenanti. Antanas Valentas Savukaitis yra taip pat kilęs iš Gražiškių krašto. Jį apklausti rekomendavo seniūnijos darbuotojos.

Šyvio šokdinimas jau spėjo tapti tradicija ir garsina visą kraštą. Šiuo metu šis karnavalinis paprotys-tradicija yra išlikęs tik Gražiškiuose (Vilkaviškio r.). 2001 m. pabaigoje Gražiškių miestelis Vilkaviškio rajone gavo herbą, kuriame vaizduojamas arkliu persirengęs žmogus. Taip gyvenvietės simbolikoje buvo įamžinta būtent ši sena vietos tradicija. Šyvio šokdinimu vadinama Gražiškiuose tarp Kalėdų ir Trijų karalių švenčiama šventė, kurios metu įvairūs persirengėliai lanko gyventojų sodybas ir atlieka jiems būdingus vaidmenis. Iš gyventojų pasakojimų sužinojau, kad seniau šyvio šokdinime dalyvavo 16–20 personažų: Šyvis, vadas, 4 kareiviai, šlavėjas, skambintojas, 2 muzikantai, keli čigonai, vedlys su meška, gandras, velnias, daktaras, kasininkas, žydas. Žygiuojant eisenai

per kaimą, priekyje žengė kareiviai, vedini savo vado. Jis, užėjęs į namus, pasisveikindavo, palinkėdavo gerų metų ir paklausdavo, ar šeimininkai priima, ar norės pasižiūrėti, kaip šoka šyvis. Jei atsakymas teigiamas, ženklą duodavo skambintojas, kelią pašluodavo šlavėjas, kareiviai sutraukdavo dainą:

*Vai, kareivi, kareivėli,
Kur nakvosi šią naktelę?
Vai ly, vai ly
Vai lylialia, kur nakvosi šią naktelę?*

*Ar girelėj po eglele?
Ar pas jaunąją mergelę?
Vai ly, vai ly
Vai lylialia, ar pas jaunąją mergelę?*

*Ne girelėj po eglele,
Tik pas jaunąją mergelę,
Vai ly, vai ly
Vai lylialia, tik pas jaunąją mergelę.*

Tada, kol šokdavo šyvis, kiekvienas kaukės herojus atlikdavo savo vaidmenį. Pabaigus šokį, šeimininkai duodavo lauktuvių, visi atsisveikindavo. Paskutinis namą palikdavo vadas. Baigus šokdinti šyvį būdavo daromas vadinamasis „balius“, kuriame vaidinimo dalyviai vaišindavosi gyventojų sudovanotomis lauktuvėmis. Šyvio šokdinimas priskiriamas Užgavėnių švenčių ciklui. Šventė buvo du kartus nufilmuota Lietuvos televizijos (1974 ir 2000 m.), apie ją sukurtas dokumentinis filmas. Šyvio šokdinimas laimėjo pirmą vietą 2003–2004 m. Kultūros ministerijos ir Lietuvos liaudies kultūros centro konkurse „Tradicija šiandien“.

Iš apklaustųjų pasakojimų supratau, kad šyvio šokdinimas buvo mėgstama visų laikų tradicija ir tarp jaunimo. Galbūt kiek prigeso tarybiniais laikais, tačiau ir tais laikais visi laukė šyvio pasirodymo: „Labiausiai laukta paskutinės koncertinės dalies, kai į sceną ir salę išėjo šioje apylinkėje paplitusio liaudies vaidinimo šyvio šokdinimo personažai“ („Pergalė“, 1982-11-09). Tik požiūris į vaidmenį vyresnės kartos atstovų akimis kiek pasikeitė. Pasak pašnekovų, ankstesniais laikais kiekvienam savo vaidmenį buvo labai svarbu kuo geriau atlikti, skambiai ir darniai dainą padai-

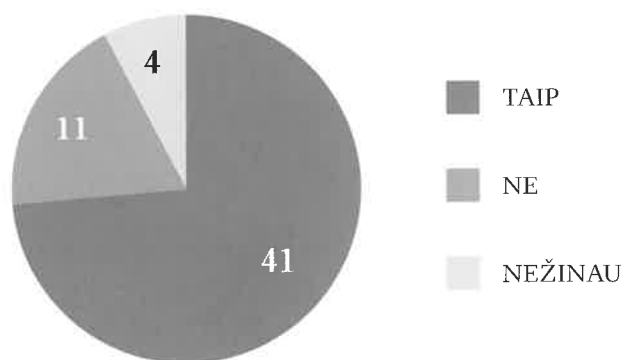

Gimnazistas V. Burkša šokdina šyvį

nuoti, o dabar jaunimas kiek atsainiau žiūri į vaidmenų atlikimą, dainos skambėjimą, šyvis ne taip grakščiai ir greitai šokinėja, kareiviai koja kojon nežygiuoja, o ir pačios kaukės kiek apleistos. Taip pat iš jų pasakojimų bei moksleivių anketos duomenų pastebėjau, kad šių dienų šyvio šokdiniame sumažėjo veikėjų. Nėra skambintojo, jo vaidmenį atlieka vadas. Taip pat nėra kasininko ir likęs tik vienas muzikantas. Tačiau išlikęs vaidinimo pabaigtuvių „balius“ bei šios tradicijos prasmė ir palinkėjimai taip pat yra tie patys kaip ir ankstesniais laikais. Kaip ir anksčiau, taip ir dabar šios šventės paskirtis yra gamtos jėgų prisikėlimui, vilčiai po žiemos sunkumų sulaukti pavasario, proga juokams, žaidimams, pokštams. Taip pat sužinojau, kad anksčiau nebuvo galimybės nuvykti į kitus rajonus rodyti šią tradiciją, o dabar per įvairius projektus vietos bendruomenė šią tradiciją populiarina ir kituose rajono miestuose bei kaimuose. Taip pat anksčiau kaimo siuvėjai padėdavo paruošti kaukių drabužius, dabar taip pat vaidinimo organizatorei talkina Šilsodžio kaimo siuvėja Joana Saukaitienė. Šyvio kaukę padėjo atnaujinti Gražiškių miestelio gyventojas Adomas Blažaitis.

ŠYVIO ŠOKDINIMO TRADICIJOS ŽINOMUMAS TARP GRAŽIŠKIŲ GIMNAZIJOS MOKINIŲ

Man taip pat buvo svarbi ir šių dienų jaunimo nuomonė apie šią tradiciją. Todėl šiame darbe pateikiami duomenys, atlikus 12–18 metų Gražiškių gimnazijos mokinių anketinę apklausą apie šyvio šokdiniame tradicijos populiarumą, žinomumą tarp jaunimo bei būtinumą saugoti šią tradiciją. Ši apklausa buvo vykdyta 2014 m. sausio–kovo mėnesiais Gražiškių gimnazijoje. Pertraukų metu buvo išdalytos anketos, vėliau jas visas užpildė mokiniai patys grąžino man ir iš apibendrintų duomenų paaiškėjo, kad aktyviausiai tyrime dalyvavo 14 metų mokiniai. Tyrime turėjo dalyvauti 70 respondentų, tačiau 9 atsisakė dalyvauti. 5 anketos nebuvo grąžintos. Todėl tyrimo rezultatai pateikti pagal 56 surinktas anketas. Daugiausia anketų užpildė 14 metų moksleiviai. Dauguma respondentų į klausimą „Ar žinote apie šyvio šokdiniame tradiciją?“, atsakė „Taip“ (1 pav.).

1 pav. 56 respondentų atsakymai į klausimą „Ar žinote apie šyvio šokdiniame tradiciją?“

Apie šią tradiciją dauguma respondentų yra girdėję iš tėvų ar draugų, vienas kitas skaitė spaudoje ar internete (1 lentelė).

1 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą „Iš kur sužinojo apie šyvio šokdiniame tradiciją?“

Šaltinis, iš kurio sužinojo apie šyvio šokdiniame tradiciją	Respondentų skaičius
Iš tėvų	26
Iš draugų	20
Skaitė	6
Internetas	4

Išanalizavus gautas anketas, matyti, kad dauguma respondentų ne tik žino ar yra girdėję apie šią tradiciją, tačiau daugelis yra dalyvavę ir pačiame vaidinime. Respondentai yra buvę: gandrau, kareiviu, šlavėju, velniu, vadu, meška, meškos vedliu.

Dauguma respondentų mano, kad apie šią tradiciją žino ir kitose Lietuvos vietovėse, nes ne kartą šyvio šokdiniame buvo rodomas per Lietuvos televiziją. Į klausimą, ar būtina šią tradiciją saugoti, pritarė beveik visi respondentai (2 pav.).

2 pav. 56 respondentų atsakymai į klausimą „Ar būtina saugoti šią tradiciją?“

Taip pat respondentai įvardija priežastis, kodėl reikia šią tradiciją saugoti (2 lentelė).

2 lentelė. Respondentų atsakymai į klausimą „Kodėl reikia šią tradiciją saugoti?“

Eil. Nr.	Priežastys
1.	Kad būtų ką perduoti kitoms kartoms.
2.	Dėl tradicijos unikalumo.
3.	Kad apie tradiciją sužinotų dar daugiau žmonių.
4.	Kad apie tradiciją sužinotų ir užsienyje.
5.	Kad garsintų Gražiškių kraštą.
6.	Kad ši tradicija neišnyktų.
7.	Kad smagu ir linksma joje dalyvauti.

ANKETINĖS IŠVADOS:

1. Ši tradicija yra vertinama jaunimo.
2. Jaunimas apie ją žino, vadinasi, ja domisi.
3. Jaunimas smalsus, nes nežinantys apie šią tradiciją norėtų apie ją sužinoti.
4. Apklaustieji yra aktyvūs vaidinimo dalyviai, nes įvardijami personažai, kuriais respondentai yra buvę, todėl galima daryti išvadą, kad jaunimas noriai dalyvauja pačiame vaidinime.
5. Jaunimas pritaria, kad šią tradiciją būtina saugoti, vadinasi, ši tradicija dar gyvuos ilgai.
6. Jaunimui rūpi kultūros paveldas savame krašte.

Dauguma jų apie šyvio šokdinimo tradiciją girdėję iš tėvų. Dauguma moksleivių ne tik žino apie šią tradiciją, bet ir yra atlikę tam tikrus vaidmenis. Smagu, kad ir šių dienų jaunimui rūpi, kad tradicijos, papročiai būtų populiarinami, puoselėjami, saugomi ateities kartoms.

Šiame darbe taip pat trumpai pateikiamos šio darbo išvados bei mano pastebėjimai, kad atlikau gana rimtą darbą, kuris galbūt bus naudingas, suteiks naujos informacijos mano bendraamžiams, turistams. Šis darbas taip pat buvo labai naudingas man pačiai, nes daug sužinojau apie savo krašto papročius, tradicijas, šventes. Dalydama anketas sulaukiau didelio mokinių susidomėjimo, kas vyksta, kodėl tai darau? Todėl galbūt šis darbas paskatins kitus mokinius domėtis savo krašto istorija ir kultūra ar dalyvauti panašiuose projektuose. Džiaugiuosi, kad mokytoja paskatino mane dalyvauti šiame konkurse, nes daug atradau naujo, sukauptu nemažai informacijos ir ėmiau labiau pasitikėti savo jėgomis.

Straipsnio pabaigoje pateikiu glaustus ir sutrumpintus pagrindinių pateikėjų, kalbintų apie šyvio šokdinimo tradiciją autentiškus pasisakymus, kad skaitytojai (mokslininkai ir mano bendraamžiai) geriau suprastų kai kurių tradicijų gyvavimo esmę. Kaip pradžioje straipsnio jau atkreipiau dėmesį, iš informacijos rinkimo bei pašnekėsio su šios šyvio tradicijos buvusiais ir esamais dalyviais, galima daryti išvadą, kad kiekviena šventė, tradicija reikalauja šokio tokio pasirengimo, kad šventės asocijuojasi ne tik su linksmybėmis, bet ir su tam tikromis pareigomis ar pasirošimu. Norint tinkamai suvokti šventės esmę, mums reikia labiau išmanyti šių švenčių atsiradimo prielaidas bei nuo seno puoselėjamas tradicijas. Kaip bendraamžių apklausa rodo, yra vilties, kad šyvio šokdinimo tradicija Gražiškių apylinkėse neišnyks, keisis tik šyvio karčių spalva ir lydinčiųjų personažų apranga, kareivių balsai ir kt.

**ŠYVIO ŠOKDINIMO TRADICIJA
(Alesė Jankauskienė)**

Kalbinu Alesę Babinaitę-Jankauskienę, gimusią 1947 m. A. Jankauskienė yra gimusi ir augusi Gražiškių miestelyje. Užaugino 1 sūnų ir 1 dukrą. 10 metų buvo

Gražiškių kaimo bendruomenės pirmininkė. Jau daug metų dirba Gražiškių kultūrinio darbo organizatore.

Kiek metų jau organizuojate šyvio šokdinimą?

Aš pati tai 30 metų su šyviu šoku, bet Gražiškiuos šyvis tai jau daug, labai daug metų, gal pusantro šimto, kiek atmena žmonės. Yra žmogus, 87 metų moteris, tai jos tėtis jau šokdavo šyvį. Tai tas jau pusantro šimto metų tikrai, jau tas žmogus ir dar seniai miręs, tai žinokit jau Gražiškių krašte šyvio šokdinimo tradicijos yra senos.

Ar skiriasi dabartinis šyvio šokdinimas nuo ankstesnių laikų?

Pats šyvio šokdinimas negali skirtis už tai, kad mes stengiamės išlaikyt autentišką patį šyvį, bet keičiasi žmonės, kiekvienais metais pasirenkam, dalyvauja kiti žmonės, o pats šyvis, pati programa tai negali keistis.

Ar tarybiniais laikais taip pat buvo šokdinamas šyvis?

Taip, buvo šokdinamas, bet mes turėdavom šyvį „Gražiai įpakuot“, būdavo žiemos šventės, rašau scenarijų ir kaip tiesiog reikėjo, nu, jį biskį, kitaip viskas buvo parodoma, mažiau patriotiškumo buvo, daina buvo pritaikyta tokia, negalėjom dainuot šitos dainos, kurią dabar dainuojam. Jis buvo, šyvis šokdinamas ir tradicija tarybiniais laikais buvo, bet šiek tiek kitaip, nu šiek tiek kitaip biskį, nes reikėjo prisitaikyt prie sąlygų.

Kokie turėtų būti žmonės, kad galėtų dalyvauti šiame vaidinime? Ar jie turi turėti kokių nors savybių?

Kareiviai be galo turi būt ir balsingi, ir gražūs, gražesni už kitus, o kiti tai tiesiog linksmi, energingi, vienu žodžiu, noro tikrai didelio noro reikia.

Koks turi būti tikras šyvis?

Tikras šyvis, tai mes turim, padarytas yra šyvis, bet anksčiau, kiek žinau, kaimai aidavo ir ant lazdos veltinis būdavo užmautas vietoj šyvio, nu iš padėties išeidavo žmonės, o mes turim gražų šyvį ir tuo šyviu papuošiam vyrą, vaikiną, kuris stipresnis, ir už tai, kad tas šyvis yra pakankamai sunkus ir turi jisai savo vikrumą parodyt. Jeigu kaime žmonės yra išlikę senų žmonių, tai ir dar pašoka su šyviu ir šyvis vaikus panešioja. Šyvis turi būti stiprus ir pats arklys, ir vaikas, kuris vaidina šyvį.

Ar jaunimas noriai įsijungia į vaidinimą? Ar supranta svarbą?

Svarbą tai tikrai supranta ir labai aš džiaugiuosi, be galo džiaugiuosi mūsų jaunimu, be galo džiaugiuosi, žinokit, tikrai problemų nebūna, kada bet kuriuos pakalbyčiau, jie visada pritaria ir tikrai, tikrai jokių problemų nebūna. Buvo, žinokit, atvejų, buvo tokių, tiesiog turėjo Lietuvos televizija atvažiuot filmuot ir vaikinai mūsų neatsakingai pasižiūrėjo, ir išvažiavo į mišką malkaut, pravažiudami dar man pamojavo. Jo, taip ir buvo paskui Raimundas, jeigu prisimeni Greta, Raimundas Durneikų su Almantu Durneikų, Dalės sūnum, aš jau net

nežinau ką daryt,* jie mane apsikabino per pečius, vedėja, neimkit į galvą, padarysim. Nu, ir padarė, ir labai gražiai. Daug televizijų filmavo, Lenkijos televizija mus filmavo.

O kodėl šiuo metu daugiau į vaidinimą įtraukiamas jaunimas?

Jaunimas turi, aš noriu, sakau jaunime išugdyt patriotiškumo jausmą, o šyvis tai yra mūsų Gražiškių pasididžiavimas už tai, kad šita tradicija išlikus vien tiktai mūsų Gražiškių krašte ir prieš 14 metų buvo paskelbtas Lietuvoj konkursas „Etnokultūros išlikimas Lietuvoj“; tai mes, mūsų šita tradicija, užėmė pirmą vietą. Mes gavom dar premiją 800 litų, tai buvo gana dideli pinigai. Tai nusipirkom mikrofonus, nusipirkom ir pasidarėm šyvj naują.

O kodėl Jūs puoselėjate šią tradiciją?

Aš etnokultūrą be galo gerbiu, pati dar dainuoju folkloriniam ansambly, mėgstu labai senas dainas ir myliu viską, kas turi išliekamąją vertę, ir aš stengiuosi, koks aš būčiau kultūros darbuotojas, jeigu nepuoselėčiau senų tradicijų.

Ačiū už pokalbį.

Prašom.

ŠYVIO ŠOKDINIMAS (Antanas Valentas Savukaitis)

Antanas Valentas Savukaitis, gimęs 1936 m. vasario 14 Stirniškių k., Vilkaviškio r. Gyveno Bambinių k., Vilkaviškio r., vedė ir su šeima išvyko gyventi į Kybartus, Vilkaviškio r. Išsilavinimas – 12-ka klasių, pensininkas.

Tai ar dalyvavote šyvio šokdiniame?

Taip.

O kokį vaidmenį atlikote?

Kareivio.

O kodėl kareivio?

Todėl, kad kai buvau jaunas, tai turėjau gerą balsą ir reikėjo pirmu balsu dainuot. Tai aš buvau dainos jau vedėjas toks, tai už tai buvau kareivis.

O gal pamenate, kokios buvo kitos kaukės, ką jos simbolizavo?

Nu, tai buvo kareiviai, buvo čigonas, buvo šyvis, buvo muzikantas, šlavėjas buvo, buvo gandras, meška, velnias, čigonka, nu, kažkas ir visi turbūt, tai šlavėjas, vadas, naja, dar jau tos visos mūs kuopos, tai vadas pirmiausia užaina pas šeiminką, paklausia ar leidžia šyvj pašokdyt. Jeigu leidžia, tai paskui šlavėjas pirmiausia kambarį nuėjęs iššluoja ir paskui jau vadas duoda komandą kareiviam, žengiam į vidų, padainuojam dainą, paskui jau eina visi kiti lankytojai tų, tie artistai ir gandras, ir velnias, ir čigonas. Velnias šoka, čigonas su kančium tų savo šyvj, kad geriau šoktų, tai vis pitkų duoda jam per uodegą, o paskui čigonka jau eina maldauja tų, kad jau išmaldos kokios duotų

prašo, tai, kas pinigais duoda, kas maisto produktų, nu, vienu žodžiu, ką surinkdavom, tą paskui gale jau po šyvio šokdinimo darydavom šyvio balių.

O buvo populiarī šī tradicija?

Nelabai kažkap buvo, nu primiršta, o paskui jau atsigavo, atsigavo, pradėjo patikt kaimo žmonėm ir taip būdavo, nu kap seniai buvo šokdytas tas šyvis tai, tai kažkap, nu pasiilgę žmonės buvo to tokio, nu vaidinimo. Tai eidavom, nežiūrėdavom, kur ar pas mokyklos direktorių nueinam, pas kleboną eidavom, patenkinti visi, įsileidžia, pinigų duoda.

Ir ar skiriasi šī dabartinė tradicija nuo Jūsų laikų?

Nu tie, tas vaidmuo, tai panašiai tas pats, tik tai, nu nežinau, pavyzdžiui, man, tai nepatinka, kaip aš buvau kareivis, tai mū šių laikų kareiviai tai toki ką aš žinau, nu ir žingsnio tokio neturi, kaip sakyt rikiuotės ir daina ne tep skamba, bile tik tai dainuoja. Jau mes būdavo dainuojam, būdavo repeticijos vakarais ir stengdavomės jau, kad sudainuot, kad skambėtų, kad liaudis plotų, o dabar, tai ką aš žinau, mą kažkap, nu kareiviai tai nelabai, netikri kareiviai. O taip, tai nieko velnias tas pats, čigonai tų visi jie savo tų rolę varo, paniužę, tų tiktai, su meška imtis norėdavo eit kaime ir stiprių vyrų atsirasdavo, ir vedlys, naja, meškos buvo, ir ant grandinės mešką veda, va ir būdavo, kad nori su meška imtis, ar įveiks mešką, nu va, tai meška būdavo stambus toks vyrukas, bet kaime ir būdavo vyrų bajavų, va. Tai meška turi užsimovus pirštines tokias, tų pirštinių delnai mediniai ir į tų medį prikalta smailių, smailių, aštrių vinučių, tai jau meška jeigu mato, kad jau ją gali įveikt, tai ji tuos nagus suleidžia tam savo varžovui ir tas tur paleist, ir bėgt. Va ir tep meška laimi. Velnias vė, velnią vis stengiasi nugriebt už uodegos ar už kur, kad patampyt, o velnio uodega būdavo padaryta iš spygliuotos vielos, apvyniota, kad ji tep nesimatytų ir jau katras griebia už tos uodegos ir su ta spygliuota viela įsiduria į ranką, į pirštus ir paleidžia, velnias lieka. Gandras vė, gandro snapas ant tokios virvutės ir prasižioja tas snapas, kapsi tep. Ir tas snapas medinis, ir į tų snapą irgi prikalta mažyčių, aštrių vinučių, tai jeigu kas už to snapo nori paimt ar pirštą kiša jam į tų snapą, tai jis tiktai spust, tos vinutės tik kiukt į pirštą ir jau tas daugiau neina.

O kaip manot, ar ateities kartos saugos ir puoselės šią tradiciją?

Nu, aš manyčiau, kad gal saugos už tai, kad čia kiek dabar žinau, tai beveik vieninteliai tiktai Gražiškiuos ir šokdina tų šyvj. Tai labai geras dalykas ir aš manau, kad jaunimas paims į rankas šitą vaidmenį, ir jis bus tęsiamas ir toliau. Tiktai linkėčiau sakau, kad kažkap neatmestinau padaryt, o, kad jau dainuot dainą, tai dainuot, kad skambėtų, va. Žygiuot einant, tai vė, kad kojas kelt kiek eina aukščiau, o ne tiktai dribt, dribt, bile ateit, va. Čia reik ne ateit, o čia reik atžygiuot, va, o žygiuojant jau kojos turi eit aukščiau, ir sutartinai turi vado komandos klausyt.

Ačiū už pokalbį.

ŠYVIO ŠOKDINIMAS IR SIUVĖJOS AMATAS (Teresė Valinčiūtė-Kasperaitienė)

Teresė Valinčiūtė-Kasperaitienė, gimusi 1919 m., Bambi-
nių k., Vilkaviškio r., ištekėjo ir su šeima persikraustė gy-
venti į Gražiškių miestelį.

O gal žinote, ką reiškia šyvis?

Vat aš istorijos apie šyvį tai nežinau, juk niekur, čia matyt
iš vokiečių laikų kilę gal, ar kaip, kad kažkokių mano laikų
tų padavimų apie tą šyvį, tai aš nežinau, kad būtų buvę
jau dabar kai tas Dovydaitis tai prašė, kad galėtų, tai jie čia
suradę daugiau mokslininkai, iš kur jis kilęs ir niekur Lie-
tuvoj pas mus niekur nešokina šyvio tik mūs krašte. Tai čia
daugiau matyt nuo Vokiečių laikų jis kažkaip tai išlikęs, bet
Vokietijoje tai jo ir nėra to šyvio, nežinau, iš kur jis, šito tai
aš, žinai aš tik pradžios mokyklą baigus, tai istorijos daug
nežinau.

O anksčiau buvo populiaru ta šyvio šokdinimo tradicija?

Nu kurį laiką, čia priklauso nuo veikėjų, jeigu jau jie susi-
taria, tai nu buvo Lietuvos laikais, tai labai populiaru buvo,
būdavo nuo Kalėdų ligi Trijų karalių, tam laikotarpy tiktais
dalyvaudavo, tai labai jau. O dabartės nu ir iškart, bet ka-
dangi pats, jau kai mudvi paruošėm šyvį su Vencloviene,
tai už dainą jis buvo iškviestas į televizorių, nu ir kaip čia
dabar kokią dainą tie kareiviai uždainavo? Tarybinę, kito-
kią turėjo, kareiviška daina turėjo būt, bet dabar prisimenu
ir kažkaip tai nuvertino jį, nepraleido, o dabar tai jau ne-
priklausoma, tai galima kokią nori tokią dainuoti, bet turėjo
būt patriotiška daina, tarybinė.

O kaip žmonės reaguodavo į šią tradiciją?

Nu, kuriems patikdavo, kurie žinai žmonės meniški, kurie
neskūpūs daleiskim, nesigailėdavo, kad ten reiks tą pinigėlių
jau jiems išmest, tai tie kviesdavosi. Kiti dėl vaikų negalėda-
vo, vaikai bijosi žinai to viso, tokių, tokio jau, nu teip, kad
beveik, jeigu tvarkingai, kai kurie, tai labai buvo pageidau-
jamas, važiuodavo jie čia turbūt ir ligi Vilkaviškio nuvažia-
vę, ir teip į kaimus toliau, kiti kaimai, net kviesdavo, kad
pas juos atvažiuotų į kaimą, o kaip dabar, tai aš čia nežinau
nieko ką daro.

O kaip manote, ar kitose vietovėse žino apie šią tradiciją?

Kiti, kurie domisi, tai tie klausinėja, o kuriems neįdomu,
tai nieko jie nežino apie tai, kad čia toks dalykas yra, kad
ką. Sakau, tas kai Dovydaitis rinko, tai tiek įdomu buvo ir
tiek jau jis spyrė, kad būtinai ir žinai ten gana daug darbo
buvo tais sermėgas surinkti meškom, tą velnią padaryt,
čigonam drabužiai padaryt čigoniškus, nu reikėdavo pa-
dirbėt. Jau dabar tai ten viskas kaip suplyšę stovi, suodi-
nais tiktai aprenčia ir gerai, o tada tai šitas vat Durneika
buvo labai, labai daug priklauso nuo vadų, jeigu vadas
geras kareivis, Durneika buvo labai gražus, paskui čia
toks nu va čia, nu jau tu tų žmonių nepažįsti, jau jų gal
nė ner gyvų jau, kitą tai rinkdavosi tokį, kuris jau suge-
bėdavo tą vaidmenį atlikt, kuriam geriau sekėsi, vienam
tas geriau sekėsi, kitam tas geriau sekėsi. Pavyzdžiui,
dainuot, tai rinkdavo vyrus, kad būt balsingi, kad sudai-
nuotų gražiai jau, čigonai, kad mokėtų apgaudinėt, kortas
kelt viską. Nu čia kaip kiekvienas kokį gabumą artistišką
tur, tai teip ir rinkdavo.

O kaip manote, ar ateities kartos puoselės ir saugos šią tradiciją ir ar verta tai daryti?

Kad verta, tai kas praeitį, tai verta viskas, bet jaunimas tai
dabar kitoks jaunimas, kitoki mąstymai, viskas kompiuteri-
zuota, tai nu gal atsiras, bet abejoju.

Labai ačiū už pokalbį!

Prašau.

Literatūra

1. Mūsų savaitė, 2013. Marijampolė.
2. Pergalė, 1982. Vilkaviškis.
3. Liaudies kultūra, 2004. Vilnius.
4. Liaudies kultūra, 2001. Vilnius.

*Nacionalinėje jaunimo ir moksleivių konferencijoje po konkursinių
darbų įvertinimo. Iš kairės straipsnio autorė Greta Vasiliauskaitė su
I laipsnio diplomu, jos darbo vadovė mokytoja Rasa Kvoirevičienė,
kitų vietų laimėtojos kraštiečių Laura Povilaitytė (II vieta), Ieva
Janulevičiūtė (I vieta). 2015 m. spalio 21 d., Vilnius*